

ב"מ סא

מישה שווערד

1. שמות פרשת משפטים פרק כב

(כד) אם כסף תלנה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נפש:

2. ויקרא פרשת בהר פרק כה

(לו) אל תקח מאתו נפש ותרבית נראת מא-לקיה וסי אחיה עמך:

(לז) את כסף לא תמן לו כנשה ובמרבית לא תמן אקלך:

(לח) אני יקנך א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ פנעו להיות לכם לא-להים:

3. דברים פרשת כי תצא פרק כג

(כ) לא תשיף לאחיה נפש כסף נפש אכל נפש כל דבר אשר ישף:

4. תוספות מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

אם אינו ענין לנשך כסף שכבר נאמר לא תשיך - ... וא"ת כיון דכתיב כל דבר חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו למה לי וי"ל למדרש כלל ופרט כלל לא תשיך כלל כסף אוכל פרט כל דבר חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון כו' יצאו קרקעות שאין מטלטלין ויצא פחות מש"פ שאינו ממון וכן משמע פרק נערה (כתובות דף מו. ושם ד"ה אתיא) דקתני רבי יהודה אומר אינו חייב עד שישכור דאתיא (שומא שומא) בעי ר' ירמיה שכרם בקרקע מהו או בפחות מש"פ מהו ואי שייך רבית בקרקע או בפחות מש"פ מאי בעי אלא ודאי פטור ובעי כיון דגמר מרבית מה להלן פטור אף כאן פטור א"ד לא והדאמר בערכין (דף לא. ושם) גבי בתי ערי חומה רבית גמורה היא והתורה התירה התם הלוה מעות על הקרקע אבל קרקע בקרקע אפשר דשרי מן התורה.

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף סא. אם אינו ענין לנשך כסף וכו'. כתבו התוס' דפחות משו"פ אינו רבית שאינו ממון ונתמעט מכסף אוכל, נועי בתוס' במס' כתובות מו. ד"ה אתיא]. וכ"כ הרא"ש (סי' א) משום שאין גופו ממון. נועי בחי' הריטב"א (החדשות, ס: ב) בשם רבו, שדחה לדברי התוס', דא"כ למה לא מנה לעיל (נה). גבי ה' פרוטות פרוטה דרבית שאינה בפחות משו"פ]. אבל הטור (סי' קסא) כתב בשם הרמ"ה, דאפילו בפחות משו"פ אסור מה"ת אלא שאין מוציאין אותו בדיינים. והר"ן במס' כתובות (טז: מדפי הרי"ף) כתב, והובא בדרכ"מ (שם) דמדרבנן ודאי אסור, דלא גרע מרבית דברים שאסור, נועי"ש בב"ח דפחות משו"פ גופו ממון הנה, אלא דניתן למחילה והוי בכלל כל דבר אשר ישך. ועי"ש בפרישה שכתב הטעם דפחות משו"פ אסור מה"ת כדין חצי שיעור,

6. תוספות כתובות דף מו/א

אתיא שימה שימה - נראה דלאו ג"ש גמורה היא מדבעי בסמוך שכון בקרקע או בפחות משה פרוטה מהו אף ע"ג דאין רבית בקרקע אלא דוקא דומיא דכסף ואוכל ולא בפחות משה פרוטה מדאמר בריש איהו נשך (ב"מ דף סא. ושם) למה לי דכתב רחמנא לאו בגזל לאו ברבית לאו באונאה ואם יש רבית בפחות משה פרוטה הא דאיצטריך לאו ברבית לפחות משה פרוטה והנך נמי לא ילפינן מינה דמה לרבית שכן ישנה בפחות משה פרוטה והא דאמר בערכין (דף לא. ושם) גבי בתי ערי חומה רבית הוא אלא שהתורה התירתו התם חשיב רבית לפי שעומד בבית בשכר

7. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

והאי גזירה שוה יש אומרים גזירה שוה ממש ולא בעינן מופנה כיון שאין בה להשיב כלום, ולמאן דסבר דאפילו היכא שאין להשיב בעינן מופנה מצד אחד יש לומר דהכא נמי מופנה דהרבה נשך כתיבי, א"נ הנכון **דלמה מצינו קרינן הכא גזירה שוה**, ויש כיוצא בזה בתלמוד שאין זה אלא כעין ילמוד סתום מן המפורש, ולפ"ז הא דפרכינן גזירה שוה למה לי אתנא דמתני' פרכינן אמאי מייתי לן גזירה שוה דלא צריכא לן, ופריק דכיון דצריכא לן לכל דבר אשר ישך נקט לה אף לענין נשך ותרבית ומילתא דאתיא בגזירה שוה טרה וכתב לה קרא כיון שאין בזה ייתור לשון אלא סדר מקרא בלבד.

8. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

שכן חדוש הוא דאפילו ללוה אסרה רחמנא. פירוש **וזה היה לנו לראיה שאין איסור זה למלוה מחמת שהוא מחסרו ממון דא"כ היאך אסריה על הלוה אלא ודאי גזרת הכתוב היא.**

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

הכתוב הוא. וביותר ביאור כתב באו"ז דאע"ג דמדעתיה יהיב ליה, שהרי מרויח טפי בדמי הלואה שהלוהו, וניחא ליה ללוה ליתן למלוה, אפ"ה אסריה רחמנא ללוה, ש"מ דחידוש הוא, ולא מטעם דממונא חסריה.

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

אמרי הכי נמי - **וא"ת והא אין מזהירין מן הדין** וי"ל דגזל לאו הניתק לעשה הוא כדאמרינן פרק שילוח הקן (חולין קמא). ומטעם דאין מזהירין מן הדין הוה מצי למימר לעיל דלא ילפי מהדדי אלא דעדיפא קאמר דאפילו מדינא לא אתי.

11. תוספות מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

לעבור עליו בשני לאוין - וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר באם אינו ענין לקי שפיר

12. מהר"ם מלובלין מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

ד"ה לעבור עליו בשני לאוין וכו' וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל וכו'. **ר"ל ומשום הכי ליכא לאוקמי בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין דאין נפקותא בגזל בין לאו אחד או שני לאוין כיון דאין לוקיין עליו דלא אמרינן לעבור עליו בשני לאוין אלא לענין שילקה שתי פעמים וזה לא שייך גבי גזל** ועיין במה שנכתוב לקמן בדף ס"ב גבי הא דקתני ר' נחמיה וראב"י פוטרי' את המלוה ואת הערב מפני שיש בה קום עשה:

13. מהרש"א חידושי הלכות מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

בד"ה לעבור עליו בב' לאוין וא"ת ולוקמא בגזל גופיה ולעבור עליו בב' לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כו' עכ"ל **[מה שמקשינן מאי קאמר בגמרא ולוקמא ברבית ואונאה ולעבור עליו בב' לאוין הא אין לוקיין על לאוי דרבית ואונאה** כמ"ש הרמב"ם וכמ"ש הטור גבי אונאה גם כובש שכר שכיר הרי חייב לשלם אין כאן קושיא לדברי התוס' דאע"ג דקי"ל ברבית כמ"ד לקמן דיוצאה בדיינים וכן באונאה מחזיר אונאה בדיינים וכן בכובש שכר שכיר אין זה מקרי ניתק לעשה וכמו שמוכח מדבריהם דלעיל בד"ה אמרי ה"נ כו' תדע דאמרינן בפ"ק דמכות לר"מ לוקה ומשלם וחכ"א כל המשלם אינו לוקה משום כדי רשעתו ולדבריו לכ"ע לא לילקי משום דניתק לעשה וה"נ כל הני לאוין אע"ג דמשלמי אינן מקרי ניתק לעשה חוץ מגזל דמצינן בכמה דוכתי דקרי ליה ניתק לעשה לפי משמעות הכתוב והשיב את הגזילה ולגופיה אצטריך לגזל גופיה שיהיה ניתק לעשה ולא קאי אלאו דלא תגזול דמוקמינן ליה לכובש שכר שכיר בא"א ענין ובמשקולות נמי דפריך ל"ל היינו משום דה"ל גזל מעליא לפי מאי דס"ד מעיקרא וגזל ניתק לעשה ולא דמיא לכובש ש"ש דלא אתא לידיה דגזל מעליא הוא דאתא לידיה

כדאמר'י בפ' המקבל ומיהו מה שהקשו דהא לאו דלא תעשוק ניתק לעשה כמו לאו דלא תגזול דכתיב את העושק אשר עשק צ"ע ויש ליישב בדוחק כיון דהעשה בלשון עושק והלאו בלשון אחר דהיינו לא תגזול ובא"ע לגזל אתא לכובש ש"ש לא מיקרי לאו ניתק לעשה ודו"ק:

14. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף סא עמוד א

לח) אי משכחת בכובש שכר שכיר, ובגזל, דליכא עשה, וילקה תוד"ה לעבוד עליו בשני לאוין, וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין, וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה, אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר, באם אינו ענין, לקי שפיר. והקשו [במהרש"א ובמהר"ם ש"י"ף] דסו"ס הא כובש שכר שכיר הוי נמי ניתק לעשה כמו גזילה, ואמאי בזה לוקין משום לא תגזול, ע"ש מש"כ בזה.

ובקצוה"ח (סוף סימן קס"ג) כתב ליישב, לפי מה שהוכיח שם דיאוש בחוב, מהני. וא"כ בכובש שכר שכיר משכחת שפיר דלא הוי ניתק לעשה, כגון לאחר יאוש, דכיון שקנה ביאוש, אפי' אי אהדריה, מתנה בעלמא הוא דקא מהדר ליה. וא"כ בכה"ג דלא הוי ניתק לעשה, שפיר משכחת דחייב מלקות.

אבל בגזל לא משכחת מלקות אפי' דנתייאש, דכיון דבאיסורא אתי לידיה הרי יאוש אינו קונה, ואפי' למ"ד יאוש לחוד קונה, אפי' עכ"פ דמים מיהא משלם, וא"כ לעולם הוי ניתק לתשלומין, וליכא דין מלקות. אבל בעושק, כיון דחוב מיקרי בהתירא אתי לידיה, דקונה ביאוש, שפיר משכחת לה מלקות לאחר יאוש, דתו אינו יכול לקיים העשה ע"ש.

אכן צ"ע דהא במצא אבידה ונטלה ע"מ לגזלה, שיטת הרמב"ם והרמב"ן דמהני יאוש, [עיין שיעורי ב"ק (דף סו א) מש"כ בזה]. וא"כ הא בכה"ג כיון דלא ניתק לתשלומין, שפיר יהא מלקות. וא"כ אכתי יקשה קושית התוס' מ"ט לא מוקמינן לה בגזל גופיה, דהא כמו דמוקמינן על כובש שכר שכיר באופן דהוי לאחר יאוש, דאז אינו ניתק לעשה, הרי כמו כן איכא לאוקמיה נמי בגזילה באופן זה באבידה שנטלו ע"מ לגזלה, ולאחר יאוש, דמהני היאוש לקנותה דבכה"ג הוי מלקות. ונראה דנהי דלהרמב"ם והרמב"ן מהני יאוש בכה"ג וילקה, מ"מ הא התוס' לא ס"ל כן, וא"כ בשיטת התוס' שפיר תירץ הקצוה"ח דרק בכובש שכר שכיר דמהני יאוש משכחת דלוקין משא"כ בגזילה לא משכחת לה, ולכן מוקמינן רק בכובש שכר שכיר.

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

ברבית ימות מהרה. ועי' בתוס' לקמן (ע: ד"ה תשיך) בשם תרגום ירושלמי, שאינו קם בתחיית המתים. וזכ"ה בפרקי דר"א (פל"ב) ובמדרש רבה (שמו"ר פל"א) עי"ש. והעתיקו בשו"ע ר"ר (רבית ס"א). ונכעץ חיים (למהרח"ו, שער יח) כ' הטעם, שע"י פגם עבירה דרבית מתייבש הלחלוחית שעל ידה קמים לתחיית המתים. ועי' בספר הליקוטים למהרח"ו עה"כ (יחזקאל יח-יג) דמי שלוקח נשך נסתלק ממנו גם ההבלא דגרמי והעצמות נשארות בלי כל לחלוחית של קדושה ואינו יכול לקום בתחיית המתים, ובדרשות חת"ס (עמ' שפכ ד"ה אחז"ל) וכן בתורת משה (חוקת, הספד לז"ך סיון) כתב, דלאו דוקא מלוה ברבית, אלא ה"ה כל עושי עול בממונם ואינם מאמינים בה', והדין נותן כו' עי"ש. ועי' בפסקי תוס' (זבחים סי' נד)

16. תורת חיים מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

אני הוא שהבחנתי במצרים בין שיפה של בכור. ואם תאמר מה ענין הבחנות הללו להדדי וי"ל דהכי קאמר אני הוא שהבחנתי במצרים על דבר הרמאות שעשאו המצריות לבעליהן שהיו מזנות ותולות בבעליהן כדפירש"י ז"ל גבי כי אין בית אשר אין שם מת שהמצריות היו מזנות מרווקים ותולות בבעליהן והיה כל אחד בכור לאביו והיה הקב"ה מבחין ברמאותיהן

ודקדק בין טיפה של בכור וכו' כך הוא מבחין מי שמרמה בני אדם באלן ולפי זה תולה קלא אילן דקאמר במוכר תכלת איירי שמרמה בני אדם כמו שכתב הרא"ש ז"ל.

17. ספר בניהו בן יהוידע על בבא מציעא דף סא/ב

שם אני הוא שהבחנתי במצרים, בין טיפה של בכור, לטיפה שאינה של בכור. מקשים הוה ליה למימר בין בכור לאינו בכור,

ולמה נקיש טיפה. ונ"ל בס"ד, כי המצריית היו מזנות הרבה, ואפילו עם הבנים שלהם, ויזדמן שהאשה שוכב בעלה מצד אחד, ובנה רווק מצד אחד, והיה במחשך מעשיהם, שבא עליה בעלה והטיל בה שכבת זרעו, וגוברת בה טומאת תאוה, ופונה אל בנה השוכב בצידה השני ומזנה עמו, ונמצא הוטל בכריסה זרע בעלה וזרע בנה בבת אחת, ומי יוכל לידע איזה טיפה נקלטה במעיה שנתעברה ממנה, ורק הקב"ה ידע זאת שהטיפה של בנה נקלטה במעיה, והעובר נוצר ממנה, והוא בכור לאביו שהוא בנה הרווק, והרגו הקב"ה במכת בכורות, ולזה אמר אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה לטיפה, שהבחנה והיכר היא בטיפות שהיו במעיים, שיש בהם טיפות של בעל, וטיפות של בן הרווק, שנכנסו בכריסה של אשה בזו אחר זו תכופין:

18. תוספות מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא – [1] ואע"ג דעובר על מצות ציצית מ"מ איצטריך קרא לעבור עליו משעת תלייה.

19. פני יהושע מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

בתוספות בד"ה שתולה קלא אילן בבגדו... [2] מיהו הרא"ש ז"ל כתב דהאי שתולה קלא אילן בבגדו היינו שמוכרו לאחרים בחזקת תכלת. ופירושו נראה לי מוכרח שהוא אליבא דהלכתא דהא קי"ל תכלת אינו מעכב את הלבן ובדיעבד יוצא בלבן לחוד ותכלת דכתיב באורייתא היינו למצוה מן המובחר ואם כן לפי"ז קשה למה לי קרא דיציאת מצרים בציצית דהא קלא אילן לא גרע מיהא מלבן כדאיתא להדיא בפ' התכלת אי לאו משום גזירה ע"ש, ואם כן מדאורייתא שרי לכתחלה לעשות קלא אילן אלא שאינו מצוה מן המובחר כמו תכלת ואם כן לא שייך שום רמאות בזה אלא על כרחך דמיירי במי שמוכרו לאחרים וק"ל:

20. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

שתולה קלא אילן בבגדו וכו'. [3] ומחזיק עצמו כחסיד וגם מאנה ומרמה אחרים שמוכר להם קלא אילן שרואין שגם הוא עושה ממנו ציצית. ה"ר יהונתן:

21. מהרש"א חידושי הלכות מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

בד"ה שתולה קלא אילן בבגדו כו' אע"ג דעובר על מצות ציצית מ"מ כו' עכ"ל בכל אינך ניהא להו שהוא מכשיל או גוזל את חבירו כגון בשרצים שהוא מערב בהם טמאים ומכשיל את חבירו וכן ברבית שחבירו סבור לתת לעובד כוכבים רבית ולא לישראל וכן במשקולת שהוא גוזל את חבירו בלי ידיעתו כתב רחמנא יציאת מצרים לומר לך שאף שחבירך אינו מבחין בזה אני הוא שהבחנתי כו' אבל בציצית שתולה קלא אילן בבגדו דמשמע בבגד שלו לא שייך לומר על עבירה זו שעובר על מצות ציצית בינו לבין עצמו אני הוא שהבחנתי כו' דא"כ בכל מצות עשה ול"ת שאדם עובר בינו לבין עצמו לכתוב יציאת מצרים ולכך הוצרכו לומר לעבור עליו משעת תלייה שיהיה לו עונש על המחשבה שחשב לעבור בזה על מצות ציצית ומיהו הרא"ש כתב גם בציצית דמיירי נמי בכה"ג שתולה קלא אילן ומוכרו לאחרים דהשתא הוה שפיר אני הוא שהבחנתי כו' ככל אינך אבל התוס' לא משמע להו לפרש הכי דא"כ הל"ל שתולה קלא אילן בבגדים ומוכרו לישראל כדאמר בשרצים אבל בבגדו משמע בבגד של עצמו ומהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין להאריך בדחוקים ודו"ק:

22. ספר בניהו בן יהוידע על בבא מציעא דף סא/ב

שם וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואמר תכלת היא. מקשים מאי רבותא דהאי רמאות במצוה זו של ציצית, משאר רמאות שעושין במצוות אחרים, כגון אינו רוצה להפסיד שכר כתיבת פרשיות של תפילין, אלא מניח חתיכת נייר בבתים, ואומר מזוזה היא, ומביא חוטין לבן מן השוק ומניח בבגדו ואומר ציצית הוא, וכן כיוצא בזה. ונ"ל בס"ד, על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דהסטרא אחרא יש לה אחיזה יותר בגוון שהוא כמראה תכלת, אבל התכלת עצמו שהוא מדם חלזון שאנחנו מניחין בציצית הוא קדושה גדולה, ולכן לא היה נוהג אלא בזמן בית המקדש, כי הלבן והתכלת הם רומזים לבחינה עליונה ע"ש, ולכן הגוון שדומה למראה התכלת נקרא קלא אילן, כי קלא גימטריא ס"מ. והנה ידוע שהסטרא אחרא מתאוה להתדמות לקדושה. כדרך הקוף שטבעו להתדמות לאדם, וכן הוא מנהג הסטרא אחרא, על כן כיון שזה עושה מרמה במצוה זו להביא קלא אילן, שהוא חלק הסטרא אחרא (דפלור) [דפלוני], במקום תכלת שהוא קדושה, גורם שתכנס הסטרא אחרא במקום הקודש, ויתקיים מה שנאמר [משלי ל' כ"ג] ושפחה כי תירש גברתה, כי זה נתון כח לסטרא אחרא להתלבש במלבושי כבוד חס ושלום, ולכן עונו גדול יותר משאר מרמות שעושים בשאר מצוות, מפני שזה הרמאות בקלא אילן, שהוא חלק פלוני ששם נאחז, כי לכן קלא הוא מספר ס"מ, ולכן נפרע ממנו על זאת יותר משאר רמאות דשאר מצות.

ובזה מדויק המאמר באומרו שתולה קלא אילן בבגדו ואמר תכלת הוא, הכונה בשביל שאמר תכלת הוא, נמצא קרא שם תכלת שהוא בקדושה על קלא אילן שהוא סטרא אחרא, והרי זה כקורא את הכלב בשם המלך:

23. גבורות ה' פרק מה

ובפרק שני דיבמות (כ"א ע"א) קשה עונשין של מדות מעונשין של עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה ומאי משמע דלשון אלה קשה הוא דכתיב ואת אילי הארץ לקח ע"כ. וביאור ענין זה כי אף על גב כי שני חטאים אלו עריות ומדות שניהם יש בהן עונש קשה, כשם שיש עונש קשה במדות במה שהמדה הוא שיעור ומדה להשוות דבר והוא עושה בה הפך זה ולכך הוא קשה, כך עריות קשה הוא במה שהוא יוצא מן החוק שחקק הקדוש ברוך הוא בעריות דכתיב בהן חוק ודבק בערוה, רק שעונש מדות קשה יותר מה שאי אפשר בתשובה שהוא חוטא לאחרים ואין תשובה לרוב אנשים שחטא להם. ומה שהחטא הזה של משקלות ומדות דבר קשה שהחטא הזה הוא דבר יוצא מן ההקש והדעת, בשביל טעם זה עצמו נאמר אצל זה תועבת, כי בודאי דבר מתועב דבר העשוי לאמת ולהשוות והוא משקר בדבר כזה, לכך כתיב אצלו יציאת מצרים כלומר הרי הוצאתי ישראל ממצרים לתת להם מעלה עליונה שאין חטא כזה ראוי שימצא ביניהם לגדול ענין החטא. וגם כן כך דרשו ז"ל (ב"מ ס"א ע"ב) אני שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור אני עתיד להבחין מי שטומן משקלותיו במלח, ופירושו כמו שאמרנו כי המצוה הזאת לישראל בשביל שיצאו ממצרים וקנו מדרגה העליונה שהיא למעלה מן הטבע, ולכך ראוי שלא ישקרו במדות ובשביל שהוא למעלה מהטבע הוא מבחין הכל, וכמו שהבחין במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור, ואם טומן משקלותיו במלח, או תולה קלא אילן בבגדו הרי הוא כופר שלא יצאו במדה העליונה הזאת ואם לא כן לא היה עושה דבר זה במצוה זאת בפרט שהיא לישראל בשביל מדרגת היציאה, ולכך אני שהבחנתי בין טפה לטפה עתיד להפרע והוא דבר מבואר. ואל יעלה על דעתך פירוש זולת זה, דאם לא כן יקשה שיכתוב יציאת מצרים בכל המצות דשייך לומר בהם שיכול האדם לעשות שלא יכירו בו הבריות, וכן דרשו (שם) מה שנאמר יציאת מצרים בשרצים אני שהבחנתי וכו' עתיד אני להבחין מי שמערב קרבי דגים טמאים בטהורים, ויקשה לך דיותר הוי למכתב אצל חלב המוכר חלב בחזקת שומן ונבילה בחזקת שחוטה וטריפה בחזקת כשירה, אלא כמו שאמרנו כי אלו המצות שייך להם יציאת מצרים והחוטא בהן חוטא ביציאת מצרים, ובאותה מדה העליונה שהיא למעלה מן הטבע שיצאו בה ממצרים בה הבחנת הכל, שודאי בכל מקום העושה עין של מעלה כאלו אינו רואה עונש גדול יש בזה, ובזה יותר גדול החטא כי חטא זה שחוטא ביציאת מצרים ובאותה מדה הבחנת הכל והוא עושה כאלו אינו רואה כאלו כופר ביציאת מצרים שלא יצאו ישראל באותה מדה העליונה. ובשרצים נאמר (ויקרא י"א) ולא תטמאו נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ כי אני ה' אלהיכם המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדושים כי קדוש אני, והרי מבואר בכל מקום שנאמר בהן יציאת מצרים שבא להורות על שהוציאתם ממצרים ונתן להם מעלה קדושה ולכך ראוי שלא יטמאו בדברים המאוסים אשר הם רחוקים מן המעלה העליונה, ולפיכך ולא תטמאו בכל אלה כי אני ה' וגו' ודבר זה מבואר, וענין השרצים הם דברים רחוקים מאוד מן המעלה האלהית שהם דברים טמאים ויותר מזה שהם דברים פחותים ומאוסים ולכך נאמר בשרצים המעלה אתכם מארץ מצרים:

24. חידושי ר' מאיר שמחה מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

תוס' ד"ה שתולה קלא אילן כו' ואע"ג דעובר על מצות ציצית כו'. יתכן בכונתו דהמוכר ואומר שהם קרבי דגים טהורים הוי הלוקח כאנוס, דעד אחר נאמן באיסורים ומכ"ש בעלים, ולא צריך הלוקח כפרה דלא עבר על אכילת דגים טמאים, וכמו בבאו שני עדים שמת בעלה דמחשבה לה לאנוסה יעו' ריש האשה רבה (יבמות פ"ז ב), רק מצד האנוס מחשבינן לה כאילו לא עבד, אבל לא מצות לחשוב מי שנושא הבגד בקלא אילן שיהא כאילו עביד המצוה, דהוי כמו דנאנס ולא היה בידו להשיג ציצית תכלת והוי כמו דלא עביד כלום, וכמבואר בירושלמי נתבאר יפה בש"ך חו"מ (סי' כ"א סק"ג) דאנוסא כמאן דלא עביד, ולכן חסר לנושא הבגד מצות ציצית, ודוק היטב.

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובעיקר דברי הג"ר מאיר שמחה דאם סמך על ע"א שהכשילו נחשב לאנוס וא"צ כפרה, כיוון בזה למש"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' פז) בטבת שמכר חלב בחזקת שומן וכו', והשיב שהאוכלים א"צ כפרה דאנוסים גמורים הן. [ועי' בלקט יושר (יו"ד עמ' מט) שהיה מעשה

ולעומת זה מצינו שנשאל בכע"ז אחיו בשו"ת באר משה (ח"ה סי' קל) בא' שאכל במסעדה משום שסמך על הרב המכשיר, ואח"כ נודע לו שאכל איסור גמור, והשיב דכיון דבזה"ז ידוע לכל שאין לסמוך על המשגיחים במסעדות, וכיון שאינם מוסמכים לא הוי אונס וצריך כפרה. [וע"ע בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סוס"י נג]. ועי' מה שהארכנו לעיל (נח: ד"ה אל – והא) בא' שאכל מאכלות אסורות באונס אם מטמטם הלב, והמסתעף מזה.

26. ספר בניהו בן יהודע על בבא מציעא דף סא/ב

שם אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים, אלא בעבור דבר זה שאינן מטמאין בשרצים די". קשא מאי רבותא דשרצים משאר טומאות ואיסורים, שנצטוו בהם ישראל בתורה בצאתם ממצרים. ונ"ל בס"ד, על פי מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל בנחל שורק, על פסוק [ישעיה ס"ו י"ז] אוכלי בשר החזיר השקץ והעכבר, דאיתא במדרש שוחר טוב, אליהו זכור לטוב שאל את רבי נהוראי, מפני מה ברא הקב"ה שקצים, אמר לו לצורך נבראו, שבשעה שהבריות חוטאים, הוא מביט בהן ואומר, מה אלו שאין בהם צורך אני מקיימם, אלו שיש בהן צורך על אחת כמה וכמה ע"ש, וכל זה הקל וחומר שיש בו סנגורייא לישראל, הוא רק אם ישראל יהיו נבדלין משקצים ורמשים דאז נמצא אין בהם צורך, אבל אם אין נבדלין מהם הרי יש בהם צורך דאוכלים אותם, ובטל אותו קל וחומר, נמצא איכא רבותא טפי לישראל, ותועלת גדולה בהבדלתם משקצים ורמשים, כי בזה יהיה להם קל וחומר להצילם מן הפרענות. ...

ולפי זה מה שאמר הכתוב אשר העלתי, רצה לומר שנעשה עילוי ומעלה גדולה לישראל במצוה זו של הבדלתם והפרשתם מאכילת שקצים ורמשים, ועל זה יבוא לנכון המשל דאמרו רז"ל במדרש, לרופא שנכנס אצל חולה אחד, אמר לו לא תאכל דבר זה ולא תאכל דבר זה, ונכנס אצל חולה אחר, אמר לו אכול מה שתרצה, ומדברי הרופא הבינו שחולה הראשון לחיים, וחולה השני למיתה בר מינן, לכך הקפיד על הראשון ולא הקפיד על השני, וכן על ישראל הקפיד, וצוה שלא לאכל שקצים ורמשים ודבר טמא, ועל העכו"ם לא הקפיד:

27. חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

ור' אלעזר אומר רבית קצוצה יוצאה בדיינין. מסתברא לי דלא יוצאה בדיינין לרדת לנכסיו קאמר, אלא שהוא מצוה להחזיר מדכתוב וחי אחיך עמך ובמצות עשה כופין אותו ומכין אותו עד שתצא נפשו וכדאמר ר' ברכיה בכתובות פרק הכותב (פ"ו א') אמר ליה רב פפא לר"ה בריה דרב יהושע לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה אמר לא בעינא למעבד מצוה מאי א"ל תנינא בד"א במצות ל"ת אבל מצות עשה כגון עשה סוכה איני עושה טול לולב איני נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו, ותדע לך, דאי לא, בניי נמי ליחייבי לאהדורי בהניח להן אביהן אחריות כדרך שאמרו בגזול (ב"ק קי"א ב'), ובהניח להן אביהן פרה וטלית וכל דבר המסויים דחייבין להחזיר מפני כבוד אביהן מ"ש מפני כבוד אביהם מדינא נמי חייבין כדרך שהן חייבין בגזולן בגזילה קיימת, אלא כדאמרן דליכא אלא מצות עשה דוחי אחיך עמך וכפיית (הגזולן) [המלוה] איכא, לרדת לנכסיו ליכא, כנ"ל.

28. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

ור' יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין. יש אומרים דדוקא בדיינין אבל בידי שמים חייב להחזיר... ומיהו לית הלכתא כר' יוחנן אלא סוגיין בכליה פרקין כר' אלעזר דקאמר רבית קצוצה יוצאה בדיינין, אבך רבית דרבנן אינו יוצא בדיינין... ומר' יוחנן ברבית קצוצה נשמע לדר' אלעזר באבך רבית, ונראה דאבך רבית בדבר מסויים חייב להחזיר בבא לצאת ידי שמים אם עשה תשובה, ושמענין לה מרבית קצוצה לר' יוחנן שאינה יוצאה בדיינין ואפילו בידי שמים והוא מודה שחייב הוא ובניו להחזיר בדבר מסויים בשעשה תשובה וה"ה לאבך רבית מדרבנן, ויש לומר דאבך רבית דרבנן לא החמירו כ"כ, והראשון יותר נכון.

29. ספר שערים מצויינים בהלכה

עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם. ובגמ' בסמוך ע"כ רבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית. ופרש"י שרבית קצוצה כופין אותו ב"ד להחזיר אם תבעו בחייו. ועי' בפנ"י שכתב דעכשיו בא לחדש ולומר מה בין של תורה לשל דבריהם, שזה יוצא בדיונים וזה אינו יוצא, וזה כוונת רש"י שרבית קצוצה יוצאה בדיונים. ועי' בטו"ז (סי' קסא סק"ג, חו"מ סי' ט) דמפרש"י (ד"ה ע"כ) מבואר דגם ברבית צריך תביעה, נעיי"ש בדגול מרבכה (ס"ו) שנסתפק כשבני הלוח תובעין, אבל בחו"ד (סק"ה) ס"ל דתביעת הבנים של לוח כתביעת הלוח עצמו, ועי' בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ג הל' רבית הערה כד) שהאר"י בזה, וקמ"ל דיוצאה בדיונים כשיתבענו, וזה אישתמיטתיה להסמ"ע (סק"ג) שכתב דרבית צריך להחזירו גם בלא תביעה. ובשו"ת אבנ"ז (יו"ד סי' קנה) כתב, שאין ראייה מרש"י שלא כ' כן לפסק הלכה, עיי"ש ביאורו. ובפת"ש (חו"מ סק"א) הביא מכמה אחרונים דגם ברבית בעינן תובעין, ואם לא תבעו ע"כ מחיל נועיי"ש אם לקיחת שוחד דומה לרבית]. וע"ע בפת"ש (יו"ד שם סק"ה) ובדרכ"ת (סק"מט) ובדברינו במס' ב"ק (כד: ד"ה מחזירין). אך בקצוה"ת (שם סק"א) חולק על הטו"ז דאפילו בלא תביעת הלוח מחויב המלוה להשיב. וכן בספר יהושע (פו"כ

30. חידושי אגדות למהר"ל בבא מציעא דף סא עמוד ב

יציאת מצרים דכתיב בשרצים וכו'. פ"ל באלו ד' מצות נאמר יציאת מצרים ולפי מה שמפרש בגמרא אצל כל חד אני הוא שהבחנתי וכו' ולפי זה היה גם כן ראוי לכתוב אצל חלב אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני שעתיד להבחין מי שמוכר חלב ואמר שהוא שומן וכיוצא בזה וכמעט בכל (ה)מצוה ומצוה היה יכול לכתוב כך, אבל אני אומר כי מיוחדים אלו המצוות להבחנה כי אצל שקצים כתיב להבדיל בין הטמא ובין הטהור נמצא כי מצוה זאת מיוחדת להבדלה, וכן משקל הוא עצמו עשוי להבחין הדבר ששוקל וכן הרבית הוא להבחין ישראל' דכ' לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך והנה יש כאן הבדל, ויציאת הוא להבחנה כדכ' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועיקר תכלת הוא ההבחנה כמ"ש מאימתי קורין שמע בשחרית משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. הרי אלו ד' מצות הם להבחנה וכאשר יצאו ישראל ממצרים יצאו במדריגה העליונה ששם הבחנת הכל כי הוציא השם יתברך את ישראל ממצרים ולקחם לו לעם ובזה הבדיל השם יתברך בין ישראל לאומות. ולפיכך היה יציאת מצרים ע"י הבחנה עד כי היה מבחין הקדוש ברוך הוא בין טפה לטפה, שהכל היה בהבחנה. וכאשר תבין כי אלו ד' מצות שנזכר בהם יציאת מצרים הם בד' צדין שבהם הבחנה, עד שהבחנה בכל צד. ובארנו זה בחבור גבורת השם (פמ"ה) ע"ש.